

Вігалина ШКАРІНА

Бази даних EBSCO Publishing в Інтернет та на CD-ROM: аспекти використання

Розвиток науки тісно пов'язаний з процесами інформаційного забезпечення. Повноцінна реалізація цих процесів потребує обов'язкового використання, поряд з внутрішніми, зовнішніх інформаційних ресурсів. Такі ресурси надає нам сьогодні нова широкомасштабна програма EIFL Direct (Електронна інформація для бібліотек), що є спільним проектом Інституту Відкритого Суспільства (м. Будапешт) та фірми EBSCO Publishing (складової частини EBSCO Industries Inc.), одного з найбільших світових виробників електронних журналів та баз даних. Перед користувачем відкривається доступ до понад 3000 повнотекстових електронних журналів, близько 1300 брошур, більш як 150 газет, текстів інформаційних стрічок 6 найбільших служб новин, а також бюлетенів і довідників таких відомих наукових видавництв, як American Institute of Physics, Blackwell Publishers, Carfax Publishing, Gordon & Breach Science Publishers, Harvard Business School Publishing, MCB University Press, Springer Verlag, Taylor & Francis, University of California Press. В Україні програма працює за сприяння міжнародного фонду «Відродження». Реалізувати програму планується протягом трьох років (2000–2002 рр.). Сьогодні нею охоплені понад 160 бібліотек та інших установ України.

EIFL Direct включає дві системи: електронні журнали та бази даних (БД). Ми зупинимось на одній складовій – саме на БД. Режими доступу – on-line через мережу Інтернет та компакт-диски (CD/DVD-ROM). Переважна частина інформації гуманітарної та суспільної тематики, у незначному обсязі відображені й інші галузі. До проекту включено також БД з медицини MEDLINE.

Почавши зі створення вторинної інформації в електронній формі, опрацьовуючи власні видання та продукцію інших видавців, EBSCO Publishing перейшла незабаром до переведення першоджерел на електронні носії, супроводжуючи одночасно повні тексти рефератами та бібліографічними записами. Саме комбінація електронних первинних і вторинних документів, на думку EBSCO, є найкращою моделлю для надання інформації користувачеві.

До Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) за програмою EIFL Direct надійшли чотири БД на компакт-дисках, що містять бібліографічну інформацію з рефератами, яка на 70% забезпечена повними текстами: три бази з суспільних та гуманітарних наук і одна з медицини. На жаль, не отримана Бібліотекою БД Business Source Premier бізнесової та економічної тематики, що передбачена проектом. В on-line доступі представлено сім баз: дві з гуманітарних та суспільних наук і п'ять з медицини.

Бази даних EBSCO за програмою EIFL Direct	
<i>Наявні у НБУВ на CD-ROM</i>	<i>Доступні в Internet</i>

Academic Search FullTEXT International (1984–2001)

Реферативна інформація відображає матеріали 3100 періодичних видань з гуманітарних та суспільних наук з 1984 р. Повні тексти публікацій з більш як 550 видань подано з 1990 р.

Newspaper Source (1995–2000)

БД газетних джерел включає понад 700 тис. бібліографічних записів з рефератами до публікацій з 7 газет: 6 газет США -

Christian Science Monitor,

New York Times,

New York Times Book Review,

New York Times Magazine,

USA Today,

Wall Street Journal (Eastern Edition)

та 1 гонконгівський тижневик -

Asian Wall Street Journal.

Подано біля 43 тис. повних текстів з газети *Christian Science Monitor.*

Public Library FullTEXT (1984–2000)

БД створена для публічних бібліотек. Реферативна інформація відображає публікації 850 популярних журналів з широкого кола питань, включаючи гуманітарні і суспільні науки, бізнес, культуру, здоров'я, дозволя, новини наукового життя тощо. Подано повні тексти зі 140 видань.

Comprehensive MEDLINE Fulltext (1966–1999)

Реферативна, частково повнотекстова БД з усіх галузей медицини та біомедичних досліджень.

Подано повні тексти з 80 періодичних видань з 1990 р. та бібліографічні записи з рефератами до публікацій з 3800 журналів США та 70 періодичних видань інших країн. Виробник – Національна медична бібліотека США.

Academic Search Premier

Повні тексти публікацій більш як 3200 наукових видань з широкого спектру суспільних та гуманітарних дисциплін.

Newspaper Source

Повні тексти 159 регіональних газет США, 18 міжнародних газет, тексти інформаційних стрічок 6 найбільших служб новин. Всього – 194 повнотекстові газети та інші джерела.

MEDLINE

БД забезпечує авторитетну інформацію з багатьох галузей медичної науки та практики: медикаментозна терапія, догляд за хворими, стоматологія, поліклінічні науки, системи охорони здоров'я тощо. Вона містить повні тексти публікацій з майже 90 провідних медичних журналів. База є повним зібранням MEDLINE, що включає реферати з біомедичних журналів та посилання на інші джерела.

Health Source: Consumer Edition

Науково-популярна БД, що містить інформацію відносно багатьох питань здоров'я, включаючи дієтологію, педіатрію, спортивну медицину, медидикаментозну терапію тощо. Повні тексти та бібліографія зі 165 періодичних видань зібрані у 180 основних розділах. Видавці попереджають, що інформація з БД не повинна беззастережно використовуватись для самодіагностики та самолікування і не може замінити професійної медичної допомоги.

Health Source: Nursing/Academic Edition

БД з проблем здоров'я містить повні тексти публікацій з більш як 520 наукових видань та бібліографічну інформацію з рефератами з понад 560 видань.

Clinical Reference Systems

Більше 7 000 доповідей різними мовами: клінічні дослідження щодо симптомів, перебігу та наслідків багатьох захворювань, а також великий масив інших документів медичної тематики.

USP DI Volume II, Advice for the Patient

БД містить орієнтовану на пацієнтів інформацію про лікувальні препарати: показання, застереження, побічні дії.

Бази даних EBSCO за програмою EIFL Direct

Наявні у НБУВ на CD-ROM:

Academic Search FullTEXT International (1984–2001). Реферативна інформація відображає матеріали 3100 періодичних видань з гуманітарних та суспільних наук з 1984 р. Повні тексти публікацій з більш як 550 видань подано з 1990 р.

Newspaper Source (1995–2000). БД газетних джерел включає понад 700 тис. бібліографічних записів з рефератами до публікацій з 7 газет: 6 газет США (Christian Science Monitor, New York Times, New York Times Book Review, New York Times Magazine, USA Today, Wall Street Journal (Eastern Edition)) та 1 гонконгівський тижневик (Asian Wall Street Journal). Подано близько 43 тис. повних текстів з газети Christian Science Monitor.

Public Library FullTEXT (1984–2000). БД створена для публічних бібліотек. Реферативна інформація відображає публікації 850 популярних журналів з широкого кола питань, включаючи гуманітарні і суспільні науки, бізнес, культуру, здоров'я, дозвілля, новини наукового життя тощо. Подано повні тексти зі 140 видань.

Comprehensive MEDLINE Fulltext (1966–1999). Реферативна, частково повнотекстова БД з усіх галузей медицини та біомедичних досліджень. Подано повні тексти з 80 періодичних видань з 1990 р. та бібліографічні записи з рефератами до публікацій з 3800 журналів США та 70 періодичних видань інших країн. Виробник – Національна медична бібліотека США.

Доступні в Інтернет:

Academic Search Premier. Повні тексти публікацій більш як 3200 наукових видань з широкого спектра суспільних та гуманітарних дисциплін.

Newspaper Source. Повні тексти 159 регіональних газет США, 18 міжнародних газет, тексти інформаційних стрічок 6 найбільших служб новин. Всього – 194 повнотекстові газети та інші джерела.

MEDLINE. БД забезпечує авторитетну інформацію з багатьох галузей медичної науки та практики: медикаментозна терапія, догляд за хворими, стоматологія, поліклінічні науки, системи охорони здоров'я тощо. Вона містить повні тексти публікацій з майже 90 провідних медичних журналів. База є повним зібранням MEDLINE, що включає реферати з біомедичних журналів та посилання на інші джерела.

Health Source: Consumer Edition. Науково-популярна БД, що містить інформацію відносно багатьох питань здоров'я, включаючи дієтологію, педіатрію, спортивну медицину, медикаментозну терапію тощо. Повні тексти та бібліографія зі 165 періодичних видань зібрані у 180 основних розділах. Видавці попереджають, що інформація з БД не повинна беззастережно використовуватись для самодіагностики та самолікування і не може замінити професійної медичної допомоги.

Health Source: Nursing/Academic Edition. БД з проблем здоров'я містить повні тексти публікацій з більш як 520 наукових видань та бібліографічну інформацію з рефератами з понад 560 видань.

Clinical Reference Systems. Більше 7000 доповідей різними мовами: клінічні дослідження щодо симптомів, перебігу та наслідків багатьох захворювань, а також великий масив інших документів медичної тематики.

USP DI Volume II, Advice for the Patient. БД містить орієнтовану на пацієнтів інформацію про лікувальні препарати: показання, застереження, побічні дії.

Слід відзначити, що обсяги інформації, представленої у БД EBSCO на CD-ROM та в Інтернет, відрізняються. Так, БД Academic Search FullTEXT International на CD-ROM, що надійшла до НБУВ, містить на 60% менше документів, ніж БД Academic Search Premier в Інтернет; БД Newspaper Source на компакт-диску за 5 років – містить матеріали тільки з 7 щоденних газет США, в on-line доступі представлено 194 повнотекстові газети та інші джерела. При цьому прослідковуються певні відмінності у наповненні БД. Наприклад, БД

Academic Search FullTEXT International на компакт-дисках тільки за 1999 р. налічує 1182 публікації з російської газети Moscow News, що виходить англійською мовою, тоді як в on-line доступі ця газета не представлена у жодній з БД. Але у БД Newspaper Source в on-line доступі відображені дві інші російські газети – The Moscow Times та The St. Petersburg Times, матеріали з яких на компакт-дисках відсутні. Документів певної тематики (наприклад, з бібліотечної справи) у БД Academic Search на компакт-дисках за 1999 р. більше, ніж в on-line доступі. (Зауважимо, що деякі БД EBSCO виходять у кількох варіантах, що мають певні відмінності. Так, БД Academic Search має такі серії: International, Premier, Elite, Select. І було б логічніше, якби ми порівнювали одну і ту саму серію у різних режимах доступу. Але у даному випадку ми порівнюємо ті серії Academic Search, які доступні НБУВ: на компакт-дисках це Academic Search FullTEXT International, а в on-line доступі – Academic Search Premier.)

Можливості пошуку та експорту даних забезпечені приблизно однаково, незважаючи на відмінності інтерфейсу користувача. Більш детально вивчаючи саме БД на компакт-дисках, можемо сказати, що система запропонованих пошукових засобів не є досить простою і досконалою, щоб гарантувати пересічному користувачеві отримання релевантних документів, якщо він має певні практичні навички, але не володіє інформацією про специфіку системи. Детальніше зупинимось на цьому далі.

Перевагою БД EBSCO перед іншими інформаційними продуктами є наявність повних текстів документів, відібраних з багатьох періодичних видань. Є можливість обмежувати результати пошуку тільки повнотекстовими документами.

Іншою особливістю БД EBSCO є експертний пошук, тобто відбір тільки тих документів певної тематики, які включені до БД експертами (фахівцями), а не інформаційними працівниками.

Для БД на CD-ROM програмою передбачено два режими пошуку. Перший – логічний (Boolean Search) – формалізований пошук за ключовими словами та виразами з можливістю побудови складного запиту з логічними (булевими) операціями. Він передбачає наявність елементів пошукового припису у тих полях, що є предметно-семантичними індикаторами представлених у БД джерел. Результати логічного пошуку подаються у зворотному хронологічному порядку. Цей режим є основним пошуковим режимом і передбачає використання усіх можливостей системи.

Другий режим пошуку – за елементами природної мови (Natural Language Search) – дозволяє розшукати усі документи, в яких зустрічаються певні слова або вирази у тих полях, що не містять елементів контрольованої мови. Записи будуть подані до результату, навіть якщо вони не містять усіх слів з пошукового припису. Результати пошуку у даному режимі подаються за ступенем релевантності.

В on-line доступі запропоновано три варіанти пошуку: основний (Basic Search), що передбачає подання запиту у спрощеному вигляді, розширений (Guided Search) – з використанням усіх можливостей системи та експертний (Expert) – для пошуку документів, відібраних експертами.

Більш точний пошук може здійснюватись за рахунок вибору окремого поля для пошуку. Але тут користувач зіткнеться з певними труднощами, тому що пропонована системою інструкція не дає відомостей про:

- однозначність побудови запиту для здійснення пошуку за тими полями, що містять нормативну інформацію, тобто інформацію з нормативних (авторитетних) файлів;
- те, що при побудові запиту може не допускатись використання певних операторів у певному полі;
- те, що інформація з окремих полів у вихідному форматі відображається в інших полях.

Пошук інформації за окремим полем здійснюється тільки через використання відповідних команд при побудові запиту, адже системою не передбачено доступу до словників пошукових полів. Хоча саме використання словників допомагає уникнути помилок при формулюванні запиту і таким чином зробити пошук ефективним. Тому пошукова концепція EBSCO Publishing, мабуть, не буде визнана як найвдаліша науковцями, що мають досвід роботи з клієнтськими програмними засобами Institute for Scientific Information, Silver Platter Information Inc., FIZ Karlsruhe, Springer Verlag та інших компаній і видавництв.

Вищеназваний недолік (неможливість пошуку через словники до полів) частково компенсується наявністю двох показників (або нормативних файлів) – предметного та періодичних видань. Обидва показники містять систему перехресних посилань для виявлення більш вузьких та більш широких понять, асоціативних термінів, рубрик та підрубрик. Є можливість поєднувати результати пошуку за показниками з іншими заданими умовами пошуку. В on-line доступі окрім названих показників подано також перелік компаній (Company Directory) та колекцію зображень (Image Collections).

Для розширення або звуження границь пошуку користувач має можливість встановлювати зв'язок між елементами запиту за допомогою як традиційних логічних операторів (and, not, or), оператора правостороннього відсікання (*), а також інших. Так, оператор маскування (?) ставиться у пошукових термінах на місці невідомої або сумнівної літери; два контекстні оператори (n та w), біля яких ставиться цифра, обумовлюють віддаль між елементами пошукового припису та їх місцезнаходження.

Вдосконалення пошуку забезпечується широким вибором обмежувальних параметрів: рік видання або дата публікації, мова, вид документа (pamphlet – брошура; periodical – періодичне видання; newspaper – газета; book – книга; news wire – телеграфні новини; transcript – копія; government document – урядовий документ), пошук у межах одного або кількох періодичних видань, кількість сторінок у документі, наявність ілюстрацій, пошук у межах окремих полів. БД MEDLINE має також додаткові параметри: вікова категорія, стать, види піддослідних істот, пошук у межах специфічних полів.

Для розширення границь пошуку є можливість автоматичного включення до запиту релевантних ключових слів з тезауруса, перш за все синонімів, абрєвіатури, форми множини іменників тощо. При необхідності підключення даної опції користувач ставить відповідну відмітку, але при роботі з БД на компакт-дисках при відсутності релевантних документів програма сама виконує такий додатковий пошук і пропонує переглянути його результати.

При роботі з повним текстом документа забезпечена така важлива сервісна функція, як пошук заданих слів та виразів. Це особливо актуально, коли текст великий за обсягом. Можна також відшукати так звану кращу частину (Best Part) повного тексту за ознакою найбільшої концентрації ключових слів запиту.

Стосовно роботи з БД на компакт-дисках варто зазначити таке.

Перше. Результати пошуку подаються для перегляду в скороченому варіанті з відображенням трьох полів – Subject (предмет), Title (назва), Source (джерело). Встановлення повного варіанту бібліографічних записів для всього списку програмою не передбачено, повний варіант встановлюється тільки окремо для кожного джерела, на який наведено світловий курсор.

Друге. При використанні функцій друку та запису інформації до файлу ми стикаємось з деякими незручностями. Одноразово друкується тільки до 10 сторінок та записується до файлу не більше 10 джерел з результату пошуку. При цьому немає можливості вказувати порядкові номери джерел, їх потрібно тільки маркувати (не більше 10). Але якщо вам далі потрібно буде маркувати наступні 10 джерел, то зняти попереднє маркування ви не зможете одноразово, а тільки через повторне звернення до кожного з попередньо маркованих джерел для відміни маркування. Якщо ваш список складається з сотні джерел, потрібні додаткові витрати часу. Звичайно, у деяких випадках програмні обмеження можна

здолати (наприклад, за допомогою копіювання в буфер та текстового редактора, коли це стосується повного тексту документа).

Третє. Передбачені програмою функції сортування та перегляду зображень не працюють на компакт-дисках. Усі перелічені незручності (крім першої) не мають місця в on-line доступі.

Вагомою перевагою пошуку інформації в on-line доступі є те, що результати пошуку у БД EBSCO містять також гіперпосилання, котрі можуть під'єднувати користувача до інших ресурсів Інтернет у найрізноманітніших мережах – державних, наукових, комерційних, військових тощо, зв'язок між якими підтримується комунікативним форматом TCP/IP.

Відображення документів про Україну у БД EBSCO

За БД EBSCO на компакт-дисках, що надійшли до фондів НБУВ, проведено галузевий аналіз попередньо виявлених документів про Україну (або документів української тематики). Нагадаємо: україномовні джерела або такі, що виходять на території України іншими мовами, у БД відсутні. Таким чином, виявлені документи – це відображення нашої країни в зарубіжних засобах масової інформації. Найбільшу кількість таких документів виявлено у БД Comprehensive MEDLINE Fulltext (1966–1999): 11389 бібліографічних записів, з повними текстами – всього 31. БД Public Library FullTEXT (1984–1999): 1733 бібліографічні записи, до 606 з яких додані повні тексти. БД Academic Search FullTEXT International (1984–2000): всього 1596 записів, повних текстів – 881. БД Newspaper Source (1995–2000) – 468 документів, 59 повних текстів (до речі, усі вони з однієї газети – Christian Science Monitor). Враховуючи, що усі БД мають різне хронологічне охоплення, доречно було також підрахувати середньорічну кількість публікацій української тематики у кожній БД: MEDLINE – 345, Public Library – 115, Academic Search – 99, Newspaper Source – 93.

Галузевий аналіз документів української тематики здійснювався за БД Academic Search, Newspaper Source та Public Library на прикладі 1999 р. Він показав, перш за все, перевагу відображення документів з політико-правових питань внутрішнього становища України та міжнародних відносин: у першій БД вони займають, відповідно, 51%, 37% і 43% від загального обсягу даної інформації. Друге та третє місце за обсягом у названих БД займають документи різної тематики: у першій БД це культура і мистецтво (17%) та питання економіки і промисловості (13%), у другій – новини спорту (16%) та проблеми ядерної енергетики (11%), у третій – проблеми ядерної енергетики (21%) та питання економіки і промисловості (11%). Документи з інших галузей, що представлені в межах української тематики (наука і техніка, історія, освіта, спорт, охорона здоров'я, засоби масової інформації) займають порівняно невеликий відсоток.

Стосовно того, у яких періодичних виданнях розміщені статті про Україну, то, наприклад, БД Academic Search у 1999 р., такі публікації (всього 174) були розміщені у 53 виданнях. У шести з них більше 5 документів: 33 – Moscow News (Росія), 20 – Economist (США), 16 – Peace Research Abstracts Journal (Канада), 9 – Slavic Review (США), 8 – World Literature Today (США), 6 – Slavonic & East European Review (Великобританія).

У 21 виданні від 2 до 5 документів. Решта 25 періодичних видань містять лише по 1 документу.

Наступний етап дослідження ми не обмежували БД EBSCO, доступними на компакт-дисках. Порівняльний аналіз проводився за БД Academic Search FullTEXT International на компакт-дисках та Academic Search Premier в on-line доступі в рамках 1999 р., мета – виявити широке представлення у даних базах документів гуманітарної та суспільної тематики і одночасно виділити з їх числа документи про Україну. Були використані конкретні запити читачів Бібліотеки. Результати пошуку вміщено у таблиці поданих у повному обсязі, без використання тих обмежувальних

параметрів, що були підключені для уточнення за конкрет-
користувачів; деякі запити узагальнено.

ними вимогами

Результати пошуку у БД EBSCO (1999 р.)								
З а п и т	БД Academic Search Premier в online доступі				БД Academic Search Int. на CD-ROM			
	всього докум.	з них повних текстів	у к р а ї н с ь к а тематика		всього докум.	з них повних текстів	у к р а ї н с ь к а тематика	
			всього докум.	з них повних текстів			всього докум.	з них повних текстів
Авторське право (copyright)	971	687	2	2	424	311	2	2
Бібліотечна справа (librag*)	5752	3381	1	1	9145	7557	3	2
Демократія (democracy)	2064	1163	3	3	890	573	3	3
Дистанційне навчання (distance education)	353	250	-	-	114	64	2	2
Екологія (ecolol*)	2065	947	2	2	843	425	-	-
Еміграція (emigration)	608	277	2	-	234	137	-	-
Інформаційне суспільство (information society)	88	51	-	-	36	20	-	-
Конституція (constitution)	1801	534	5	2	314	187	4	4

Корупція (corruption)	905	421	5	1	550	316	2	2
Криза (crisis or depression)	4903	2633	3	1	2096	1212	3	2
Приватизація (privatization)	705	383	5	1	491	224	1	-

За всіма представленими запитами знайдено велику кількість бібліографічних записів з рефератами та повними текстами. В on-line доступі в основному на 50–60 % більше документів за кожним запитом, ніж на компакт-дисках. Документи української тематики представлені дуже обмежено в обох варіантах доступу.

Висновки

БД EBSCO, що вже біля року використовуються у НБУВ для задоволення найрізноманітніших запитів користувачів, є на сьогодні найбільшим за обсягом електронним зібранням зарубіжної бібліографії та повних текстів з широкого спектра суспільних та гуманітарних дисциплін, а також з медицини. Вони доступні українському користувачеві завдяки програмі EIFL Digest, зокрема читачам НБУВ – через посередництво Бібліотеки. Поряд з БД Інституту наукової інформації з суспільних наук Російської Академії наук (ІНІСН РАН) та Державної центральної наукової медичної бібліотеки Міністерства охорони здоров'я Російської Федерації (ДЦНМБ) вони є тими зовнішніми інформаційними ресурсами на електронних носіях, що практично без дублювання доповнюють наші власні і тому необхідні українським науковцям.

Література

1. Подписное агентство EBSCO Subscription Services и Библиотека РАН: некоторые итоги и перспективы сотрудничества (междунар. семинар, Санкт-Петербург, 1 марта 1994 г.) // Междунар. форум по информ. и документации. – 1994. – Т. 19, № 1. – С. 16–18.
2. Поллит А. С. Система MenUSE для области медицины: свободный просмотр и поиск конечным пользователем в массиве MEDLINE с помощью тезауруса MeSH // Междунар. форум по информ. и документации. – 1988. – Т. 13, № 4. – С. 11–17.
3. Шемберко Л. В., Глухов В. А. Доступ к внешним информационным ресурсам по социальным и гуманитарным наукам // НТИ. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. – 2000. – № 7. – С. 10–23.
4. Шкаріна В. А. Бази даних EBSCO Publishing на CD-ROM: Система пошуку / Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського; Наук. ред. Т. В. Добко. – К.: НБУВ, 2001. – 52 с.
5. Database and Disc Reviews // Library Journal. – 1999. – Vol. 4, Iss. 13. – P. 152–154.
6. EBSCO Publishing Adds Features to EBSCOhost // Computers in Libraries. – 1999. – Vol. 19, Iss. 9. – P. 10.
7. EBSCO Publishing announces updates, additions // Information Today. – 1999. – Vol. 16, Iss. 8. – P. 66.
8. EBSCO Publishing Expands Coverage of Newspaper Source, Supports Task Group // Information Today. – 1999. – Vol. 16, Iss. 9. – P. 19.
9. Expanded News Databases // Computers in Libraries. – 1999. – Vol. 19, Iss. 9. – P. 8.
10. Rogers M. EBSCO Adds One Million Records // Library Journal. – 1999. – Vol. 124, Iss. 12. – P. 30.
11. Rogers M. EBSCO and OSI Creating Global Library Consortium // Library Journal. – 1999. – Vol. 124, Iss. 18. – P. 27.
12. Search Interfaces // Computers in Libraries. – 1999. – Vol. 19, Iss. 8. – P. 10.